

Вера ВЕСКОВИЌ—ВАНГЕЛИ

НЕКОИ СТАВОВИ НА НИКОЛА ПЕТРОВ — РУСИНСКИ ПО ЖЕНСКОТО ПРАШАЊЕ

На преминот од XIX во XX век во Македонија навлегуваат капиталистичките општествени односи и доаѓа до појава на првите организирани форми на женското напредно движење. Како што е тоа случај во југословенските земји на Балканот, или пошироко во Европа, така и во Македонија, во идејниот развиток на женското движење едновременно кореспондираат два основни правци: 1). феминистичкиот — кој ги опфаќа граѓанските слоеви и разните женски добротворни организации и 2). пролетерскиот — кој се развива меѓу работништвото и дел од интелегенцијата под силно влијание на социјалистичките идеи.

Како логична последица на недоволно развиените економско-општествени односи, како што се малубројноста на работничката класа и недоволно развиеното работничко движење, карактеристични појави за раниот капитализам, женското напредно движење во Македонија во својот развоен процес има одредени специфичности. Меѓутоа, појавата на женското движење во Македонија и неговиот, иако побавен, развиток кај дел од македонските социјалисти создава потреба и интерес за проучување на марксистичката литература што се однесува на женското прашање, која меѓу бројните општествени прашања, на дневен ред го поставува и прашањето за целосна еманципација на жената. Маркс и Енгелс, а особено Август Бебел и Клара Цеткин, во своите дела и теоретски расправи ги презентираат новите погледи и сознанија за положбата на жената во општеството и преку мултидисциплинарните истражувања и важечките научни норми, докажуваат дека нејзината потчинетост е последица на општествените, а не на природните закони, како што тврдела тогаш, а и подоцна, граѓанската филозофија и политичка наука. Тие, а особено А. Бебел, Ленин и Цеткин, укажуваат и на патот и методите на борба на жената за ослободување но и за ослободување на личноста на човекот воопшто, докажувајќи дека

целосната еманципација на жената е во интерес на целото општеството. Овие водечки теоретичари на социјалистичката мисла во Европа се залагаат борбата на жената за еманципација, односно за рамноправни односи во општеството, да биде прифатена од работничката класа и да стане интегрален дел на борбата на пролетаријатот за целосно ослободување. Овој нивни револуционерен став станува движечки фактор и максима во напредното работничко движење во европските земји и има своја рефлексија и воздејство кај нас.

*
* *
*

Истражувањата по овој проблем ни нудат недвосмислени показатели, дека марксистичкиот приод кон женското прашање кај Никола Петров—Русински е под влијанието на Август Бебел и неговата позната студија „Жената и социјализмот“, која до крајот на Првата светска војна останува единствено компетентно дело за изградбата и формирањето на ставовите на социјалистите кон женското прашање и воопшто кон проблемот на женското напредно движење.¹ По однос ставовите на А. Бебел по женското прашање, самиот Русински изјавува: „Јас бев идеен и принципиелен поборник на прокламираните идеи на Август Бебел и заставав на страна на жените.“² Овие ставови Русински ќе ги застапува до крајот на својот живот и тие ќе најдат своја осмислена примена во неговиот однос кон женските револуционерни друштва во предалинденскиот период во Македонија, а особено во Вториот револуционерен округ на Внатрешната македонско-одринска револуционерна организација, каде работи и делува како инструктор на Револуционерната организација.

Пошироките истражувања на овој проблем, ја нудат констатацијата, дека социјалистичката мисла на Русински и неговите ставови за целосна еманципација на жената во Македонија, се скоро наполно прифатени од интелектуалките, кои на преминот на XIX во XX век претежно се од редот на учителките, или пак се сопруги на учители. Доаѓајќи во допир со социјалистичката мисла и литература, а особено на теренот каде што делува Русински, тие се опфатени од процесот на сопственото создавање и јасно ја соглејдуваат двојната потчинетост, но и улогата на жената во современото општество. Во конкретните општествено-економски прилики во Македонија, нивната првич-

1. Русински го користи бугарскиот превод на ова Бебелово дело, кое во 1893 година излегло од печат под наслов: „Миналото, сегашноста и бъдещето на жената.“
2. Никола П. Русински: Принос към историята на Вятрешната македонско-одринска револуционерна организация (градивният период) за времето 1900—1903 година. София 1936, 25—26

на пројава кон еманципација на сопствената личност е изразена во организирањето и раководењето со женските револуционерни друштва и организации и со директно учество во работата на Внатрешната македонско-одринска револуционерна организација.

Овие општи воведни искажувања (за статусот на жената во општеството и за нејзината борба за целосна еманципација), беа нужни за да може што поодредено да се толкуваат и вреднуваат некои ставови на Русински по женското прашање во Македонија, а кои се фундирани од неговото солидно познавање на класиците на марксизмот и револуционерната практика, што како инструктор на револуционерната организација беше ја здобил од средбите и соработката со жените учеснички во национално-револуционерното движење во Македонија. Имено, на Русински воопшто му е неприфатлив малограѓанскиот и буржоаски раширениот и практикуван традиционален став и однос кон жената, како и тврдењето дека „жената по природа е со меко срце — со благ карактер, воопшто.“ Тргувајќи од своите социјалистички уверувања тој категорички ја отфрла „таа мисла како погрешна“³, бидејќи за Русински се јасно согледливи формите на нејзината нерамноправност и дискриминација. Тој без двојба, сосема природно и логично, го прифаќа тврдењето на современите марксистички теоретичари дека жената е само повеќе угнетениот дел од пролетаријатот и констатира дека нејзината нерамноправност во однос на мажот, пред законот и во семејството, наспроти што го носи „тешкиот крст како мајка, воспитувачка и домаќинка,“ ја тераат жената „на крај да бара излез од ваквата положба за подобар живот, било рамо до рамо заедно со мажот, било сама и против него.“⁴

Ако го задржиме вниманието на овие искажувања на Русински, доаѓаме до заклучок, дека тој не само што ја поддржува борбата на жената за нејзината целосна еманципација, туку настојува и бара од револуционерните општествени сили таа да стане интегрален дел на општото движење за ослободување на Македонија. Во неговиот став за еднаквост и рамноправност на жената, Русински ги презентира и популаризира ставовите на европските социјалисти за еднаквост во општеството без разлика на вера, пол и националност, бидејќи и тој самиот ја третира жената како личност, го почитува нејзиното достоинство и интегритет. Тој јавно ја изразува и полната доверба за творечките и интелектуалните способности на жената, кои по негово длабоко уверување, можат да дојдат до полн израз само ако жената биде акцептирана како слободна и рамноправна личност. Но и во овој случај е доволно реален, кога ја искажува потребата, жената во свои раце да ја земе сопствената судбина

3. Истото, 27.

4. Истото.

и осознаена за своите вредности да тргне во борбата за целосна еманципација. Раководен од социјалистичките начела за еднаквост меѓу луѓето, тој е наполно уверен дека жената осознаена и наполно ослободена од буржоаските (во нашата средина повеќе малограѓански) и патријархални норми и начела е способна многу да придонесе за националното ослободување и националната еманципација на сопствениот народ. Во овој контекст е и мислата на Русински: „Жената има потреба од осознавање на нејзините права — дајте и ги, таа е великолепна агитаторка и организаторка на револуцијата.“⁵

Овие свои практични искуства Русински ги црпел од контактите со членките на револуционерните женски друштва, особено на теренот во Охридско и во градот. Во своите спомени (сеќавања), опишувајќи еден состанок на Револуционерната организација во Охрид, одржан на 14 ноември 1901 година, на кој меѓу другите, е присутна и учителката Константина Настева Бојациева (подоцна сопруга на Русински), еден од учесниците на конференцијата, на Русински му го поставил следното прашање: „Какви права ќе им дадеме на жените утре, одкога ќе ја ослободиме Македонија?“ Русински пишува: „По секоја веројатност, тој пријател беше ја читал книгата на Август Бебел „Жената денес и утре“ па сакаше да ја потцени несфаќајќи ја длабочината на нејзиното значење. Му одговорив, дека жената е неделив дел од човековиот бит; таа ги носи сите тешкотии на семејниот живот; таа е мајка, таа е воспитателка, таа е домаќинка; таа е одговорно лице и пред мажот во денешново капиталистичко општество, во кое егзистираат два закона — еден за правата на мажот и другиот за обесправеноста на жената.“⁶

Анализата на овој дел од одговорот на Русински, го потврдува фактот, дека тој овладеал со теоријата на марксизмот и истата ја применува, објаснува, пропагира и брани. Во конкретниов случај, тој има наполно јасни ставови по прашањето на борбата на жената за целосна еманципација, но и за нејзината перспектива и се бори за укинување на обесправеноста, бидејќи за него „жената е неделив дел од човековиот бит.“ А кога Русински вели „човеков бит“ нужно е овој негов израз да го разбереме како заеднички именител за мажот и жената. Во контекст на овој став, следи и толкувањето на Русински за потполна одговорност на жената пред семејството и општеството, од што логично произлегува и неговото стојалиште, дека е неопходно да ѝ бидат вратени одземените права.

Русински нема илузии за положбата на жената во капиталистичкото општество, ниту пак, за острите идеолошки судири во нејзината борба за целосна еманципација. Тргувајќи

5. Истоито.

6. Се однесува на „Жена и социјализам.“

7. Никола П. Русински: Спомени, ракопис, ИНИ.

од овие сознанија, тој како можна, брзо остварлива и единствена алтернатива, шансата на жената во Македонија за ослободување, ја гледа преку нејзиното активно ангажирање за делото на револуцијата. Русински се залага за што помасовно учество на жената во револуционерните настани и во Револуционерната организација, како би дошло до силно движење на жените, што би ги обезбедиле сите нужни претпоставки за нивното целосно ослободување пред наполно да завладеат капиталистичките односи во Македонија.

Визијата за остварување на целосната еманципација на жената во ослободена Македонија, Русински ја поткрепува со примери од нејзиното учество и нејзиниот статус во Револуционерната организација. На собирите и конференциите тој јавно ги изнесува своите ставови за положбата на жената во ослободена Македонија, а кои се наполно во склад со марксистичкото учење по однос на прашањето за разрешувањето на нерамноправната положба на жената во општеството. Во тој контекст, Русински вели: „Во нашата Организација, таа не е така обесправена, во борбата за ослободување таа учествува еднакво со нас, и дава жртви — како и ние, па според тоа, треба да се користи со еднакви права. Многу наивно и глупаво е да се мисли дека жената не дава жртви. А мажот ѝ, брат ѝ, татко и' кога настрадаат (се убиени)? Зар жената тоа безболно го прима? Учителката Константина Настева впрочем не на шега го поткрепи моето становиште за денешните и утрешните права на жените по ослободувањето на Македонија и Одринско.“⁸

Според изнесените становишта на Русински, значаен чинител за ослободувањето на личноста на жената е нејзината партиципација во национално-ослободителните борби. Неговото залагање за организирано дејствување на жената во Револуционерната организација како природно човечко право, логично го разрешува и нејзиното барање за рамноправен статус во општеството, односно жената се здобива со можноста да бара примена на принципот — обврски и права. Тргнувајќи од своите уверувања не само за ослободување на жената, туку и на Македонија, Русински бара нејзино помасовно вклучување во Револуционерната организација и активно учество во подготовките на Илинденското востание. Едновремено, тој се залага и успева да оствари еднаков третман на жената меѓу своите најблиски соработници и соборци, барајќи го истото и меѓу водачите на Внатрешната македонско-одринска револуционерна организација. Оттука, според Русински, секоја жена којашто учествува во Револуционерната организација е веќе слободна и еманципирана личност.

Имено затоа, и неговото дејствување во Револуционерната организација како социјалист и револуционер е значајно од по-

8. Истото.

веќе аспекти, а не само поради фактот, што Никола Петров-Русински иако оддалечен од меѓународните центри на социјалистичкото движење, успеал преку литературата да ги спознае и прифати марксистичките становишта по женското прашање, но истите и да ги применува, да го агитира и шири марксистичкото учење, воопшто. И што е уште позначајно, тргнувајќи од теоретските исходништа на марксизмот, во сè уште важечките феудални општествени односи и конзервативната и патријархална македонска средина, во национално-ослободителното движење ја вградува марксистичката компонента за еднакви права на жената со мажот. Увереноста на Русински за неодминливоста на целосната еманципација на жената, има свое воздејство во женското работничко движење на просторот на некогашниот II револуционерен реон. Нужно е да констатираме, дека неговите заложби за разрешување на женското прашање и неговите расправи, не му беа познати на женското работничко движење во целина, ниту пак на неговите водачи во подоцнежниот период, со што е значајно осиромашено теоретското и марксистичкото образование и не само на жените, во периодот меѓу двете светски војни.

Vera VESKOVIĆ — VANGELI

SOME ATTITUDES OF NIKOLA PETROV — RUSINSKI CONCERNING THE WOMEN'S QUESTION

S u m m a r y

The activity of Nikola Petrov Rusinski in the Internal Macedonian Revolutionary Organisation as a socialist and revolutionary is important from more points of view. Here, the author had analysed Rusinski's attitude towards the women's question. The research works showed that he accepts and puts into effect the human, civilisational norms for the attitude towards the woman being under strong influence of August Babel and his work »The Woman and Socialism«. Rusinski's confidence and his agitation for the total emancipation of the woman has got its influence in the workers movement on the territory of the former II Revolutionary reon, where he used to act.